

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ

Основи психореабілітації

(в схемах та таблицях)

Частина II

За загальною редакцією професора О.В. Тімченка

Харків 2023

УДК 159.9

ББК 88

075

Друкується за рішенням Вченої ради
Національного університету цивільного захисту України
(протокол № 10 від 17.05.2023 р.)

Рецензенти:

Перелигіна Л.А. професор кафедри психології діяльності в особливих умовах Національного університету цивільного захисту України, доктор біологічних наук, професор;

Широбоков Ю.М. начальник науково-дослідної лабораторії (морально-психологічного забезпечення) Наукового центру Повітряних Сил Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, доктор психологічних наук, доцент.

В.В. Кердивар, М.І. Краснокутський, Я.О. Овсяннікова, В.М. Платонов, Д.С. Похілько, О.В. Тімченко
Основи психореабілітації (в схемах та таблицях): Навчальний посібник / *За заг. ред. проф. О.В. Тімченка.* – Х.: Вид-во НУЦЗУ, 2023. – 385 с.

Для психологів сектору безпеки та оборони України, співробітників центрів реабілітації військових і членів їхніх сімей, центрів допомоги внутрішньо переміщеним особам, волонтерських організацій, міждисциплінарних реабілітаційних команд, професорсько-викладацького складу, магістрів, курсантів, студентів та слухачів вищих закладів освіти зі специфічними умовами навчання, а також всіх тих, хто бажає поглибити знання з питань психологічної допомоги, підтримки та реабілітації.

ISBN 978-617-8113-43-8

© О.В. Тімченко, 2023
© НУЦЗУ, 2023

ЗМІСТ

ЗМІСТ.....	3
РОЗДІЛ XIV. ПСИХОРЕАБІЛІТАЦІЙНІ ЗАХОДИ ДЛЯ ОСОБОВОГО СКЛАДУ (ПЕРСОНАЛУ), ЯКИЙ ПЕРЕБУВАВ В ІЗОЛЯЦІЇ (ПОЛОНІ) ТА БУВ ВРЯТОВАНИЙ.....	17
Основні форми жорстокого поводження з українськими воїнами під час їх перебування у полоні.....	18
Методи здійснення залякування та підкорення волі військовополонених.....	19
Основні психологічні типи сучасного військового полону	20
Причини потрапляння українських військовослужбовців у полон	21
Фази протікання військового полону	22
Основоположні загальнолюдські міжнародні документи, в яких закріплене право на захист від катувань, нелюдського та принизливого для гідності поводження.....	24
Порівняльна таблиця використання методів впливу на психіку заручників – терористами, полонених – піратами та військовополонених – військовими підрозділами, підрозділами професійних найманців та бандформуваннями (за А.Ю. Побідашем та Ю.М. Широбоковим)	25
Фактори, що впливають на рівень «травмування» військовослужбовців умовами полону.....	38
Поведінка бранця в ситуації військового полону.....	39
Схема «стандартного» реагування військовослужбовця на потрапляння у полон.....	40
Специфічні психопатологічні феномени, що окремо відзначаються у поведінці полонених.....	41
Я-концепція військовополоненого.....	42
Дисгармонізація Я-концепції колишніх військовополонених.....	43
Дисгармонізація Я-концепції колишніх військовополонених обумовлює прояв наступних їх типів.....	44
Реінтеграція особового складу (персоналу), який перебував в ізоляції (полоні) та був врятований (за досвідом країн-учасниць НАТО).....	45

Основні фази реінтеграційних заходів для особового складу (персоналу), який перебував в ізоляції (полоні) та був врятований <i>(за досвідом країн-учасниць НАТО)</i>	47
Основні запити звільнених з полону осіб, із першого їх кроку на підконтрольній уряду України території.....	48
Рейтинг інформації, яка цікавила противника під час допитів українських військовополонених <i>(за даними С.О. Чижевського)</i>	49
Підготовка особового складу (персоналу) об'єднаних сил НАТО до потенційно ізолюючих умов <i>(умов військового полону)</i>	50
Оцінка дезадаптивних станів колишніх військовополонених <i>(за Ю.М. Широбоковим)</i>	52
Фізіологічні та поведінкові новоутворення, спричинені ситуацією військового полону.....	54
Основні завдання реінтеграції колишніх військовополонених до умов мирного життя.....	55
Основні принципи реінтеграції колишніх військовополонених до умов мирного життя.....	56
Комплекс заходів щодо реінтеграції колишніх військовополонених до умов мирного життя.....	57
Основні завдання медико-психологічної постізоляційної допомоги та підтримки звільнених з полону військовослужбовців.....	58
Основні принципи медико-психологічної постізоляційної допомоги та підтримки звільнених з полону військовослужбовців.....	59
Складові медико-психологічної постізоляційної допомоги та підтримки звільнених з полону військовослужбовців.....	60
Особливості медико-психологічної постізоляційної допомоги та підтримки на етапі зустрічі звільнених з полону військовослужбовців <i>(«Етап невідкладного реагування»)</i>	61
Особливості медико-психологічної постізоляційної допомоги та підтримки на етапі перебування звільнених з полону військовослужбовців у лікувально-реабілітаційних центрах	67
Діагностичний етап медико-психологічної реабілітації колишніх військовополонених, які знаходяться у лікувально-реабілітаційних центрах	68

Психотерапевтичний етап медико-психологічної реабілітації колишніх військовополонених, які знаходяться у лікувально-реабілітаційних центрах	74
Рекомендаційний етап медико-психологічної реабілітації колишніх військовополонених, які знаходяться у лікувально-реабілітаційних центрах	82
Особливості медико-психологічної постізоляційної допомоги та підтримки військовослужбовцям, які пережили під час полону катування	83
Основні фази медико-психологічної постізоляційної допомоги та підтримки військовослужбовцям, які пережили під час полону катування.....	88
РОЗДІЛ XV. ПСИХОЛОГІЧНИЙ ТА ПРОФЕСІЙНИЙ СТРЕС.....	91
Параметри, що впливають на інтенсивність психологічного стресу.....	92
Схема розмежування понять «стан напруги», «психічна напруженість» та «стрес» на основі характеристики ступеню вираження цих станів.....	93
Медична модель емоційного стресу	94
Джерела фізіологічної концепції стресу	95
Джерела соціально-психологічної концепції стресу	96
Схема взаємодії стресу та геному	97
Класифікація джерел стресу.....	98
Основні теорії (моделі) професійного стресу.....	99
Основні підходи щодо аналізу професійного стресу в сучасній психологічній науці	101
Схема аналізу професійного стресу в межах екологічного підходу	102
Групи показників, що використовуються для оцінки негативних наслідків професійного стресу в прикладних дослідженнях	103
Схема аналізу професійного стресу в межах трансактного підходу	104
Схема розвитку негативних наслідків професійного стресу в межах регуляторного підходу.....	105
Джерела професійного стресу.....	106

Модель професійного стресу професійних контингентів сектору безпеки та оборони України (за О.В. Тімченком).....	107
Когнітивні ефекти професійного стресу	108
Емоційні ефекти професійного стресу	109
Загальні поведінкові ефекти професійного стресу	110
Основні напрямки роботи практичних психологів щодо зниження впливу професійного стресу на професійний контингент сектору безпеки та оборони України.....	111
Основні стратегії боротьби з професійним стресом	112
Емоційні детермінанти стресоусталеної поведінки	113
Феноменологічний аналіз стресоусталеності	114
Групи факторів, що викликають професійний стрес у професійних контингентів сектору безпеки та оборони України.....	115
РОЗДІЛ XVI. БОЙОВИЙ СТРЕС ТА БОЙОВА ПСИХІЧНА ТРАВМА.....	117
Взаємозв'язок основних фаз класичної теорії стресу Г. Сельє та перебігу бойового стресу військовослужбовця	118
Види бойового стресу	119
Стресори, які пов'язані з бойовими діями і військовими операціями.....	120
Приклади стресорів, пов'язаних із бойовими діями і військовими операціями.....	121
Стресова поведінка під час бойових операцій.....	122
Поведінка військовослужбовців в умовах бойового стресу (модель «компас» за О.А. Бліновим).....	123
Формування бойових стресових розладів (модель «хрест» за О.А. Бліновим)	127
Психологічна модель бойового стресу «маяк» (за О.А. Бліновим)	128
Карта бойового стресу.....	129
Організаційно-методичні рекомендації управління бойовим стресом військовослужбовців.....	133
Таблиця змін у психічних сферах особистості	138

Класифікація стресових розладів за часовими характеристиками.....	139
Пам'ятка експрес-регуляції бойового стресу	140
Чому одна і та ж подія у одних військовослужбовців викликає психотравму, а в інших – ні.....	142
Симптоми бойових психічних травм, які викликані високою нервово-психічною напругою на полі бою	143
Параметри, за якими у різних військовослужбовців будуть відрізнятися прояви бойового стресу	144
Стадії реакції на травматичний стрес (за М. Горовицем)	145
Стадії зміни психічного стану у військовослужбовців та відновлення їх професійної працездатності (за М. Решетніковим).....	146
Індикатори психологічної травматизації військовослужбовців (за Н.С. Лозинською)	147
Психопрофілактика психологічної травматизації військовослужбовців (за Н.С. Лозинською)	148
Програма профілактики психологічної травматизації військовослужбовців (за Н.С. Лозинською)	149
Специфічні бойові стресори	156
Неспецифічні бойові стресори	157
Обставини, що додатково сприяють інтенсифікації проявів бойового стресу серед фахівців підрозділів особливого ризику.....	158
Основні групи психічних порушень воєнного часу	159
Основні моделі вивчення бойового стресу	160
Сім критеріїв подолання психічної травми (за Мері Гарвей).....	161
Стадії відновлення після психотравми.....	162
Загальна характеристика стадій відновлення після психотравми.....	169
Бойовий та військово-професійний стрес.....	170
Багаторівнева система контролю бойового та оперативного (військово-професійного) стресу (<i>Combat and Operational Stress Control (COSC), США</i>).....	171
РОЗДІЛ XVII. ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ «ВИХОДУ З ВІЙНИ» ПРОФЕСІЙНИХ КОНТИНГЕНТІВ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ УКРАЇНИ.....	173

У чому полягає небезпека екстремальної ситуації	174
Психічні порушення воєнного часу	175
Психологічні та соціальні наслідки збройних конфліктів.....	176
Психологічні особливості «виходу з війни» ветеранів другої світової та афганської війн, а також учасників локальних військових конфліктів та збройних сутичок, що мали місце на теренах пострадянських країн.....	177
Перелік подій, які справляли негативний вплив на особистість рятувальників під час їх перебування у зоні бойових дій	180
Перелік подій, що справляли негативний вплив на особистість рятувальників, які перебували в зоні бойових дій більше 60 діб	182
Частота зустрічальності дезадаптивних психічних станів у рятувальників під час їх перебування в зоні бойових дій	183
Стили реагування ветерана на стресові впливи	184
Комбатант.....	185
Маркери характеристик комбатантів після завершення ними ведення бойових дій	185
Стадії розвитку у екскомбатанта провини за те, що вижив на війні.....	186
Психологічна картина переживань ветеранів бойових дій	187
Особливості «військового синдрому» «військовослужбовця» та «рятувальника» у період перебування в зоні бойових дій та після повернення до умов мирного життя	189
Основні поведінкові маркери, використовувані для оцінки змін у стані та поведінці фахівця служби порятунку після повернення із зони бойових дій <i>(за результатами досліджень навчально-наукової лабораторії екстремальної та кризової психології Національного університету цивільного захисту України)</i>	190
Частота зустрічальності поведінкових змін рятувальників залежно від тривалості їх перебування в зоні бойових дій (у %) <i>(за результатами досліджень навчально-наукової лабораторії екстремальної та кризової психології Національного університету цивільного захисту України)</i>	191

Показники частоти зустрічальності страхів та побоювань рятувальників перед відправленням їх до зони бойових дій (за результатами досліджень навчально-наукової лабораторії екстремальної та кризової психології Національного університету цивільного захисту України)	192
Зміст актуальних проблем, які турбують фахівців аварійно-рятувальних підрозділів ДСНС України (у %) (за результатами досліджень навчально-наукової лабораторії екстремальної та кризової психології Національного університету цивільного захисту України)	193
Основні зміни, які відбулися у рятувальників після їх повернення з зони бойових дій (за результатами досліджень навчально-наукової лабораторії екстремальної та кризової психології Національного університету цивільного захисту України)	194
Основні орієнтири рятувальників на власне майбутнє (за результатами досліджень навчально-наукової лабораторії екстремальної та кризової психології Національного університету цивільного захисту України)	195
Показники сформованості ознак невротичних станів у рятувальників, які виконували професійні завдання в зоні бойових дій (за результатами досліджень навчально-наукової лабораторії екстремальної та кризової психології Національного університету цивільного захисту України)	196
Показники рівнів сформованості форм агресивної поведінки у досліджуваних фахівців аварійно-рятувальних підрозділів ДСНС України (у %) (за результатами досліджень навчально-наукової лабораторії екстремальної та кризової психології національного університету цивільного захисту України)	197
Показники сформованості ознак травматичного стресу в рятувальників, які перебували в зоні бойових дій ($m \pm m$) (за результатами досліджень навчально-наукової лабораторії екстремальної та кризової психології Національного університету цивільного захисту України)	198
Виразність сформованості ознак посттравматичного зростання серед персоналу аварійно-рятувальних підрозділів ДСНС України ($m \pm m$) (за результатами досліджень навчально-наукової лабораторії екстремальної та кризової психології Національного університету цивільного захисту України)	199

Характеристика основних змін, які спостерігаються у рятувальників після повернення із зони бойових дій (за результатами досліджень навчально-наукової лабораторії екстремальної та кризової психології Національного університету цивільного захисту України)	200
Особливості психологічних наслідків перебування військовослужбовців та рятувальників в умовах надзвичайної ситуації воєнного характеру	205
РОЗДІЛ XVIII. ПСИХОРЕАБІЛІТАЦІЯ ЗАЛЕЖНОСТЕЙ.....	207
Особливості реабілітації залежностей	208
Інтеграційна особистісно-орієнтована розвивальна модель «сенс», як приклад сучасної психореабілітаційної програми в роботі з алкозалежними	209
Програма «Країна живих», як приклад сучасної психореабілітаційної програми в роботі з наркозалежними...	211
РОЗДІЛ XIX. ПСИХОРЕАБІЛІТАЦІЯ ПРИ ПОСТТРАВМАТИЧНОМУ СТРЕСОВОМУ РОЗЛАДІ (ПТСР).....	213
Діагностичні критерії ПТСР за DSM-5.....	214
Модель психологічної реабілітації при ПТСР.....	217
Основні симптоми посттравматичного стресового розладу.....	220
Фактори розвитку посттравматичних стресових розладів	221
Основні симптоми розвитку ПТСР у ветеранів бойових дій	222
Типи FLASHBACKS.....	223
Медико-психологічна реабілітація професійних контингентів сектору безпеки та оборони України з посттравматичними стресовими розладами (ПТСР)	224
Симптоми бойових психічних розладів.....	232
Основні стадії прогресування «бойового шоку»	234
Стадії формування посттравматичних стресових розладів.....	235
Групи психологічних ознак посттравматичних стресових розладів професійних контингентів сектору безпеки та оборони України.....	236

Основні стадії психічних розладів, що виникають у людей з ампутаціями кінцівок	238
Симптоми посттравматичного розладу, які зустрічаються найчастіше у людей з ампутаціями кінцівок.....	239
РОЗДІЛ XX. ПСИХОРЕАБІЛІТАЦІЯ ПРИ ПСИХОПАТОЛОГІЧНИХ ПРОЯВАХ ТА ПСИХОГЕННИХ ПОРУШЕННЯХ.....	241
Психогенії при екстремальних ситуаціях	242
Психогенний вплив екстремальних умов.....	244
Періоди розвитку ситуації, у яких спостерігаються різноманітні психогенні порушення	245
Динаміка виникнення і розвитку окремих психопатологічних проявів у постраждалих, що залежать від етапу екстремальної ситуації, яка розвилася раптово	246
Напрямки вивчення психологічних станів і психопатологічних проявів у постраждалих під час катастроф і стихійного лиха	247
Основні фази психічних реакцій при життєво небезпечних ситуаціях	248
Типові психологічні реакції, що виникають під впливом стрес-факторів в умовах миротворчої місії ООН.....	249
РОЗДІЛ XXI. РОБОТА З ПСИХОТРАВМОЮ.....	251
Фактори, що посилюють вплив психічної травми	252
Основні фази психічних реакцій при життєво небезпечних ситуаціях.....	253
Програма роботи з психотравмою в осіб, які постраждали внаслідок надзвичайної ситуації техногенного, природного, соціального або воєнного характеру	254
Найбільш характерні відстрочені психічні реакції на психотравмуючі події збройних конфліктів	255
Інтеракціоністська модель подолання індивідом впливу психотравмуючих стрес-факторів бойової обстановки.....	256
Психотравмуючі фактори в діяльності миротворчої місії ООН.....	257
Етапи психологічної підтримки людей, які пережили травмуючі події (за Дж. Герман).....	258
Ресурси життєздатності особистості, що актуалізуються під час потенційно травматичних подій.....	260
Найбільш поширені форми організації життєвого простору особистості.....	261

РОЗДІЛ XXII. ПСИХОЛОГІЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ПРИ ВТРАТІ, ЯК РІЗНОВИДИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ТРАВМИ.....	263
Психологічна характеристика феномену втрати.....	264
Основні концепції фаз горя	266
Завдання трауру під час переживання втрати близької людини	267
Зовнішні і внутрішні причини, від яких залежить тривалість та інтенсивність переживання втрати.....	270
Феномен горя (за Е. Ліндеманном)	271
Симптоматологія нормального горя.....	272
Синдром відкладеного горя.....	273
Хронічне або тривале горе.....	274
Критичні періоди горя.....	275
Сутність та особливості психологічної допомоги при втраті, як різновиді психологічної травми.....	276
Кризове втручання або кризова інтервенція	277
Фази кризового стану та кризової інтервенції.....	278
Ускладнене горе.....	280
Психологічний супровід і підтримка сім'ї в процесі переживання втрати близької людини.....	284
Використання мультимодальної психотерапії А. Лазаруса BASIC I.D. при роботі з дружинами загиблих працівників сектору безпеки та оборони України.....	286
Програма надання психологічної допомоги дружинам загиблих правоохоронців (за Л.А. Рибик).....	287
Що потрібно враховувати при організації психологічної допомоги дружинам загиблих працівників сектору безпеки та оборони України щодо реорганізації їх життя з більш адаптивною формою соціальної реалізації...	297
Структура психологічного консультування при наданні психологічної допомоги дружинам загиблих працівників сектору безпеки та оборони України.....	299
РОЗДІЛ XXIII. РОБОТА З СІМ'ЯМИ УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ.....	301
Що переживають члени сімей ветеранів війни та учасників бойових дій	302

Психологічна робота з сім'ями учасників бойових дій	304
Сімейна психотерапія в системі психологічної допомоги ветеранам сектору безпеки та оборони України.....	310
Головні принципи психологічної допомоги родинам ветеранів	311
Правила, яких потрібно дотримуватись у родині при вибудові взаємин з екскомбатантом (за Є.О. Варлаковою)	312
Поради дружинам: як розпочинати та вести розмови з чоловіком після його повернення із зони бойових дій (за Є.О. Варлаковою).....	314
РОЗДІЛ XXIV. РОБОТА З СІМ'ЯМИ, В ЯКИХ СПОСТЕРІГАЄТЬСЯ ГЕНДЕРНО-ОБУМОВЛЕНЕ НАСИЛЬСТВО.....	315
Об'єктивні чинники, які слід враховувати при роботі з гендерно-обумовленим насильством.....	316
Насильство стосовно жінок.....	317
Насильство в сім'ї.....	318
Чинники, які посилюють ризики виникнення насильства у взаємовідносинах людей, у тому числі, - в сім'ї...	320
Прояви поведінки дітей, на які необхідно звертати увагу і які можуть бути ознаками того, що дитина потерпає від насильства.....	321
Особливості психологічної реабілітації дітей, які зазнали сексуального насильства.....	323
РОЗДІЛ XXV. РОБОТА З БІЖЕНЦЯМИ ТА ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИМИ ОСОБАМИ.....	329
Основні завдання діяльності із забезпечення захисту постраждалого від російської агресії населення.....	330
Тлумачення принципів забезпечення захисту постраждалого населення.....	331
Тлумачення базових стандартів надання гуманітарної допомоги постраждалому від російської агресії населенню.....	332
Основні правила надання психологічної допомоги внутрішньо переміщеним особам (за О. Гершановим).....	333
Психотехнічні блоки, які використовуються разом з проблемно-зорієнтованим психологічним консультуванням в системі психологічної допомоги дорослим внутрішньо переміщеним особам.....	334
Типові реакції дітей, які пережили стресові події	336

Рекомендації з надання першої психологічної допомоги та підтримки дітям молодшого шкільного віку	337
Рекомендації з надання першої психологічної допомоги та підтримки дітям старшого віку та підліткам	338
Як необхідно поводитися психологу під час надання психологічної допомоги та підтримки дитині	339
Ознаки того, що дитина переживає стресову ситуацію	340
Основні напрямки роботи психолога з дітьми внутрішньо переміщених осіб: робота з середовищем, в якому перебувають діти	341
Основні напрямки роботи психолога з дітьми внутрішньо переміщених осіб: робота з близьким оточенням дітей	343
Основні напрямки роботи психолога з дітьми внутрішньо переміщених осіб: робота з самою дитиною	344
Інтерналізований тип поведінки дитини, яка пережила психотравмуючу ситуацію	345
Екстерналізований тип поведінки дитини, яка пережила психотравмуючу ситуацію.....	346
«Відмова», як типова захисна реакція дитини, яка переживає психотравмуючу ситуацію	347
«Імітація», як типова захисна реакція дитини, яка переживає психотравмуючу ситуацію.....	348
«Опозиція», як типова захисна реакція дитини, яка переживає психотравмуючу ситуацію.....	349
«Компенсація» та «емансипація», як типові захисні реакції дітей, які переживають психотравмуючу ситуацію	350
Психологічні захисні механізми, типові для дорослих, що можуть проявлятися у дітей молодшого шкільного віку, які переживають психотравмуючу ситуацію	351
Симптоми, що можуть спостерігатися у дітей внутрішньо переміщених осіб як відразу після психотравми так і через досить тривалий час.....	352
Ознаки ПТСР унаслідок психотравмуючих подій у дітей різного віку.....	353
Індивідуально-типологічні особливості, що обумовлюють агресію дітей.....	354
Соціальний та економічний статус батьків, як чинник успішності адаптації дітей внутрішньо переміщених осіб.....	355

Національна, соціокультурна та релігійна приналежність, як чинник успішності адаптації дітей внутрішньо переміщених осіб.....	356
Причини внутрішньої вимушеної міграції, як чинник успішності адаптації дітей внутрішньо переміщених осіб.....	356
Вік внутрішньо переміщених осіб, як чинник успішності адаптації дітей внутрішньо переміщених осіб.....	357
Мігранофобія, як чинник дезадаптації дітей внутрішньо переміщених осіб.....	358
Допомога дітям внутрішньо переміщених осіб передбачає	359
Організації, які займаються проблемами дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.....	360
Організації, які займаються проблемами дітей із багатодітних та малозабезпечених родин	363
Арт-терапевтична техніка «Мої набутки після переселення» для роботи з внутрішньо переміщеними особами (за Ю.Д. Гундертайло)	365
Арт-терапевтична техніка «Перелітні птахи» для роботи з внутрішньо переміщеними особами (за Ю.Д. Гундертайло).....	366
Арт-терапевтична техніка «Створення спільної книжки» для групової роботи з внутрішньо переміщеними особами (за Ю.Д. Гундертайло)	367
ЛІТЕРАТУРА.....	368

РОЗДІЛ XIV

ПСИХОРЕАБІЛІТАЦІЙНІ ЗАХОДИ ДЛЯ
ОСОБОВОГО СКЛАДУ (ПЕРСОНАЛУ),
ЯКИЙ ПЕРЕБУВАВ В ІЗОЛЯЦІЇ (ПОЛОНІ)
ТА БУВ ВРЯТОВАНИЙ

ОСНОВНІ ФОРМИ ЖОРСТОКОГО ПОВЕДІННЯ З УКРАЇНСЬКИМИ ВОЇНАМИ ПІД ЧАС ЇХНЬОГО ПЕРЕБУВАННЯ У ПОЛОНІ

ФІЗИЧНЕ НАСИЛЬСТВО

навмисне завдання фізичних ушкоджень військовополоненому, а також свідоме позбавлення його свободи, їжі, одягу та інших нормальних умов життя, які можуть призвести до смерті людини, викликати у неї порушення фізичного, психічного та психологічного здоров'я.

СЕКСУАЛЬНЕ НАСИЛЬСТВО

сексуальні дії стосовно військовополонених.

ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИЙ

ЗНЕВАГА ДО ПОТРЕБ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНОГО

відсутність елементарної турботи про людину, від чого порушується її емоційний стан і з'являється загроза здоров'ю або ризик смерті.

ПСИХОЛОГІЧНЕ (ЕМОЦІЙНЕ) НАСИЛЬСТВО

періодичний, тривалий або постійний психологічний вплив на військовополоненого, спрямований на навмисне приниження його честі й гідності, що стає причиною страху, невпевненості в собі та призводить до формування патологічних рис характеру.

Пам'ятайте! Слово «полон» завжди асоціюється з такими поняттями, як «страх» і «жах». Обставини страху, пригніченості, напруженості навмисно створюються тими, хто утримує полонених, та являють собою об'єктивно сформований соціально-психологічний фактор, що впливає на всіх без винятку військовополонених і змушує їх до здійснення певних дій або до прийняття умов утримання у полоні.